

Battal Gazi ve Eski ehir

Müslüman Türkler arasında gazi-veli kimli iyle ünlene, hayatı menkıbeler, iirlere, romanlara ve "İmlere konu olan •Seyyid Battal GaziŽ, do du u yer hakkındaki farklı görü ler ne olursa olsun mezarını bulund u yer itibariyle Eski ehirl i bir isimdir. Onu misyonu yönünden Eski ehirl i di er büyük isimlerle yani •Yunus EmreŽ ve Nasreddin HocaŽ ile birlikte dü ünme do ru olacaktır. Nası •Yunus EmreŽ, evrensel sevgi anlayı Őyla bu co rafyada birlik ve dirlik "krinin kurucusu olmu ; •Nasreddin HocaŽ hikmetli nükteleriyle zor zamanların insanlarını hayata ba layan bir fonksiyon üstlenmi se •Battal GaziŽ de sadece sava çı yönüyle de il bilgin ve erdemli ki ili iyle de benzer bir fonksiyonu üstlenmi tir. Üstelik bu üç ismin tesiri sadece Anadolu•yla da sınırlı kalmamı , do u ve batıda, Orta Asya•dan Endülü•e çok geni bir co rafyada etkili olmu tur.

Bu isimlerin di er önemli özelli i ise; halkla birlikte olmayı , onlarla bütünle meyi ba armı olmalarıdır. Bu ba arı, Anadolu•da birlik ve dirli in sa lanmasında ve Selçuklu'nun da şlmasından, beylikler halindeki parçalanmadan sonra Osmanlıların bayra şı altında yeniden birle meyi sa lamı tır. Bu yüzden Anadolu•nun geçmi ini inceleyenler, bu üç ismin tarihsel kimli ini ve misyonunu ele alırken aynı zamanda bu birlik "krinin hayat buldu u Eski ehir•e de bu anlamda bir pay aırmak durumundadırlar.

SEYYİD BATTAL GAZİ

Mustafa ÖZÇEL K| Yazar

Adı ve Eceresi

•Battal Gazi'nin aslı adı Arap kaynaklarına göre •Abdullah'ın yahut •Abdullah Cafer'dir. •Ebu Hüseyin, •Ebu Muhammed, Ebu Yahya'ın eklinde de anıldığı görülmektedir. Türkler arasında ise onun kahramanlığına belirten •Battal'ın sıfatıyla anılır. Yine •Gazi, •Seyyid Battal Gazi, •Cafer, •Muhammed Cafer, •Cafer Gazi gibi isimlendirmeler de yapılmıştır. Doğum tarihi muhtemelen 674/680'dir.

Battal Gazi'nin babası Malatya Serdarı olarak bilinen •Hüseyin Gazi'dir. Annesi •Saide Hatun, eşi •Zeynep Hanım'dır.

Tarihi Kimliği

Kaynakların çoğuna göre, VIII. yüzyılda Emevilerin Bizans (Rum) ile yaptığı savaşta ün salmış bir Arap kahramanı olarak kabul edilir. Fakat o, daha çok bir Türk kahramanı olarak kabul görmüştür. Bu dönümün haklı sebeplerinden de söz edilmelidir. Çünkü Battal Gazi'nin mücadelesinin gerçekleştirdiği coğrafya Anadolu coğrafyasıdır. Bu yüzden •Abdül-Esir gibi kaynakların bilgilerine göre Arap asıllı değildir. Ayrıca o dönemde Emevi ordusu içinde çok sayıda Türk bulunmaktaydı. Bu yüzden büyük bir ihtimalle Türk'tür. Zaten Anadolu halkı da onu asırlar boyunca bir Müslüman-Türk alperen, bir gazi-veli kimliğiyle algılamıştır.

Battal Gazi'nin yaşı zaman, kaynakların çoğuna göre, Emeviler devri yani VIII. yüzyıldır. Halife Abdül Melik bin Mervan tarafından Mısır Valisi'ne tayin edildiği (685-705), ardından, Abdülmelik Bin Mervan'ın Mesleme'nin kumandasındaki Emevi ordusu içerisinde İstanbul kuşağında (717-718) bulunmuş, Bizanslılara karşı yürütülen mücadelelerde vefatına kadar aktif rol almıştır.

Onun, Anadolu coğrafyasında bizzat katıldığı veya kumandan olarak yönettiği pek çok muharebe vardır. İlgili kaynaklarda Malatya, Kayseri, Afyon ve bilhassa Eskişehir yöresi; yine Suriye bölgesinin adı

sıkça geçmesi, onun bu coğrafyada pek çok savaşa katıldığı ve büyük başarılar kazandığı sonucunu doğrulamaktadır.

Halkın Gözüyle Battal Gazi

Battal Gazi, halk arasında mensubevi kimliğiyle öne çıkmış ve öyle tanınmıştır. Bu anlamdaki anlatım hem Arap hem Bizans hem de Türk kaynaklarında rastlanmaktadır. Yani o, her üç millet tarafından da bir destan kahramanı olarak anılır. Onun Türkçe mensubelerinde anlatılan hayatı öyle özetlenebilir:

Hızlı Peygamber, bir gün oturmuş vahiy beklemektedir. Gelmeyince çok üzülür. Abdülvahap Gazi onun üzüntüsünü gidermek için ona Anadolu'nun güzelliklerinden bahseder. O kadar güzel anlatır ki peygamberin kalbi bu topraklara meyleder. O esnada Cebrail bir vahiy getirir. Buna göre Allah, resulünün bu meylinden dolayı o toprakları ona nasip edecektir. Bir yüzyıl sonra onun soyundan Malatya'da bir yiğit dünyaya gelecek adı Cafer olacak, Anadolu'yu fethedecek, kiliseleri yıkıp yerine mescitler ve medreseler yapacak ve İstanbul'un kapılarını açacaktır.

Bu rivayette sözü edilen Cafer isimli kimisi Battal Gazi'dir. Beklenen zaman gelir ve Battal Gazi doğar. Battal, o zamanki adıyla Cafer, üç yaşına geldiğinde babası Hüseyin Gazi'ye vasiyet eder. Dümanlarıyla karşılaşır ve girişimi mücadelede ölür. Böylece Battal Gazi çok küçük yaşta yetim kalır.

Eğitimi ve Mücadeleleri

Battal Gazi bu süreçten sonra ilim tahsiline başlar. Menkıbeye göre dört kutsal kitabı da okur. Tefsir ve hadis öğrenimi görür. Büyük bilginler arasına katılır. Sonra silah orlu a meyleder. At sürmeyi, süngü oynamayı, kılıç kullanmayı ve güre tutmayı öğrenir. Böylece iyi bir cengaver olur. Bu süreçten sonra ilk iki babasının dümanlarını öldürmek olur. Bunun üzerine dümanları Malatya'ya sefer düzenlerler. O, yalnız başına dümanları karşılar. Arkadaşlarının sürekli yardımı ile büyük bir orduyu hezimete uğratır. Bundan sonra ünü hem slam ülkelerine hem de bütün Anadolu'ya yayılır. O artık herkesin büyüklü ünü kabul ettiği bir yittir. Devrin en önemli kahramanlarından biri olan Ahmedi yener. Bu olaydan sonra, kuvvetinden dolayı, "Battal" diye anılmaya başlar. Hayatı bundan sonra savaşlarla devam eder. Tam bir destan kahramanı olarak yalnız başına ordulara saldırır ve onları bozguna uğratır.

Erdemli Kişiliği

Battal Gazi, millet gözünde sadece kahramanlığıyla bilinmez. O, her bakımdan tam bir model ahiyettir. O, her şeyden önce bilgili bir insandır. Hem kendi kültürüne, inancına hem de başka kültür ve inançlara ilişkin bilgileri çok iyi öğrenmiş ve özümsemiştir. Mesela; bir papaz kadar Hristiyanlığı, bir haham kadar Museviliği bilir.

Onun silah örlüğe yönelmesi bu süreçten sonra olmuştur. Bu anlamda da kendini çok iyi yetiştirmiş, savaş ve mücadele için gerekli bütün usulleri ve aletleri kullanma bilgi ve becerisini kazanmıştır. Böylece bilgi ve kişiliğin ortak gücüyle olağanüstü nitelikteki olayların kahramanı haline gelmiştir. Tam bir lider vasfına sahiptir. Hiçbir kararını yalnız başına almaz. Arkadaşlarıyla mutlaka istişare eder. Kahramanlığı ne kadar ünlüyse zekili de ünlüdür. Zaten karşılaştığı zor durumlardan böyle kurtulmaktadır. Etkili bir "ziki yapmış ve sesi vardır.

Tek başına sarayları basacak kadar cesurdur. Adaletli ve cömerttir. Herkese eşit davranır. Yoksulları gözetir ve korur. Zayıflara, çocuklara ve kadınlara el kaldırmaz. Dini inançları çok kuvvetlidir. Sade bir hayat yaşar, kazandığı ganimetlerden kendine pay almaz.

İstanbul'un Atması

Battal Gazi'nin İstanbul'un atmasında gösterdiği kahramanlık, hakkında anlatılan diğer menkıbelerden daha çok yaygınlık gösterir. Buna göre içinde

Battal Gazi'nin de bulundu u Emevi ordusu stanbul•u ku atşr. Ba komutan Mesleme, stanbul•a girmeden dönmece ine yemin etmi tir. Bu sebeple yedi yıl süren ku atmayş ancak Bizanslılarşn kendisini stanbul•a bir defalık sokmak ve Ayasofya•yı ziyaret artıyla kaldırabilece ini haber verir. Kayser bu artı kabul eder; Mesleme, Battal•ı kale kapısında bırakarak, içeri girer ve ehri dola řr. Ayasofya•ya girer, oradan hatıra olarak bir haç alır. Sonra da sözünde durarak ku atmayş kaldırır ve Battal•ın nezareti ve koruması altında gemilere binip stanbul•dan ayrılır.

Bu hadiseden sonra Bizanslılar arasında Battal•ın ünü yayılır. Ku atma sonrasında gösterdiği yi itlik, esirlere adil, yaralılara efkatli davranış ı Bizans halkı arasında büyük bir ilgi ve sevgiye dönüür. Adı dillerden dümez; hatta bir kilisede Hristiyan azizlerin tasvirleri arasında onun resmi de konur.

Menkıbeleri

Battal Gazi'nin, Rum diyarında ya andı ı kabul edilen pek çok macerası vardır. Bunlardan birine göre; bir gün tek başına, haberini alamadığı bir müfreze yi aramaya gider. Kendini kale kapıcılarına Kayser tarafından gelmi bir adam olarak tanıtır. Böylece patri in yanına girme imkânı bulur. Onu ölümlü tehdit ederek müfrezenin bulunduğu yeri öğrenir. Sonra askerleriyle birlikte sağ salım memleketine döner.

Buna benzer pek çok maceraya Battalname•de rastlamak mümkündür. Ama stanbulla ilgili olan en ilginç macerası Kız Kulesiyle ilgili olanıdır.

Kız Kulesi Efsanesi

Evliya Çelebi'nin •Karadan bir ok menzili mesafede dört kö e yüksek ve musanna bir kalefı olarak vass"andırdığı Kız Kulesi pek çok rivayete konu olmu bir yerdir. Bu yer aynı zamanda Tekfur'un kızı ile Battal Gazi'nin o saf a klarışını "lizlendi i yerdir.

Bu söylenceye göre Battal Gazi, Kız Kulesi önündeki kıyı üstünde karargahını kurmu ve yedi sene orada kalıp bahçeler yeti tirmi tir.

Evliya Çelebi o bahçelere •Battal

Bahçeleri dendi inden de bahsetmektedir. Battal Gazi, yedi senede Üsküdar ve Kadıköy•ü imar edip am tarı"arına geçmi tir. Bunu fırsat bilen Kanatorsa isimli kral, Battal Gazi'nin geri dönece i korkusuyla Kız Kulesi'ni yaptırarak Üsküdar Tekfurunun kızını birçok kıymetli e ya ile buraya yerle tirmi tir. Bütün bunlar olurken Battal Gazi, am fethini tamamlayıp geri dönmü tür.

Üsküdar•a gizlice giren Battal Gazi burada slamiyeti yayma faaliyetine girişir. Fakat çok geçmeden kimli i ortaya çıkar ve Bizans askerleri onu yakalamak isterler. Çatış mada Battal Gazi yaralanır. Sandalla kaçarken Tekfur'un kızını bulduğu Kız Kulesi'ne sığınır. Kız, yaralı olan Battal Gazi'ye yardım eder. Bu arada ona aş k olur. Battal Gazi de aslında aynı duygular içerisinde dir. Aylarca burada saklanan Battal Gazi'yi gizlice namaz kılan gören Tekfur kız, onun Müslüman oldu unu öğrenir; ama bu durum Battal Gazi ile yollarını ayırmaz. Tekfur'un hazinesini de yanlarına alarak birlikte Anadolu'ya geçerler.

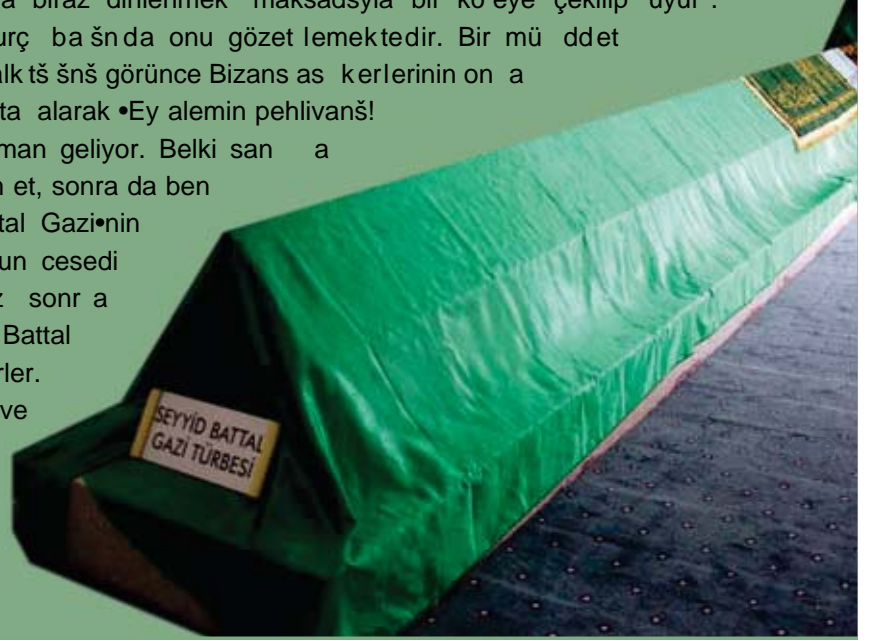

Vefatı

Bütün hayatı mücadelelerle geçen Battal Gazi ölümüne yakışın Hacca gitmi , dönü ün de Seyitgazi ilçesinin bulundu u antik Akroinon mevkiindeki muharebede şehit edilmiştir. Kaynaklar onun vefat tarihini M.S. 730-740'lı yıllar olarak belirtir.

Bütün bunlar tarihin söyledikleridir. Halk ise, onun bir dü man kişisiyle yahut bir okla öldürüldü ünü kabul etmez ve böyle bir menkıbe ile bu ölüm olayını onun ki ili ine uygun bir söylentiye dönü türür:

Battal Gazi, iddetli geçen cenkten sonra biraz umlenmek maksadıyla bir küeye çekilip uyur . Bu esnada Kayser Kanatos'un kızı z burç başında onu gözetlemektedir. Bir mü ddet sonra kız, burç başında kar şdan toz kız kalk tış nış görünce Bizans askerlerinin ona saldıracaklarını anlar. O anda eline bir ta alarak •Ey alemin pehlivanı! Çok uyudun. Aya a kalk, üzerine dü dü man geliyor. Belki sana ziyan ederler, evvel kalenin ini tamam mam et, sonra da ben a ş nış al götür.Ž deyip ta ş atar. B. Battal Gazi'nin ölmesine o ta sebep olur. Kız da ca onun cesedi üzerine kapanarak can verir. Biraz sonra Bizanslılar ma araya girdiklerinde de Battal Gazi'yi ve kral kızı nı bu halde görürler. Kral, Battal'ın mertliğini bildi i ve cesaretini takdir etti i için her ikisini isini Seyitgazi Üçler Tepesi'ne gömdürür. Battal Gazi türbesinde bulunan iki mezardan biri Battal'a di eri ise i te bu kral kızı na aittir.

Kabri

Yaygın bir görü e göre Battal Gazi'nin mezarı I.Alaeddin Keykubat'ın annesi tarafından bir rüya sonucunda ke fedilmiştir. Ona göre Mesih'in kalesi ,yani Seyitgazi, Alaeddin Keykubat tarafından komutanlarından Hezerespe verilmiştir. Onun çobanlarından •KutlucaŽ adlı birisi kalenin kar şındaki tepede koyunlarını otlatırken orada mucizevi bir ışık görür. Bu durumdan haberdar edilen komutan buraya küçük bir apel in a ettirir. Burası daha sonra hac amacıyla ziyaret edilen bir yere dönü ür.

I. Alaeddin Keykubat'ın annesi Ümmühan Hatun, iyi bir öğrenim görmü , çok okuyan bir kadındır. Sarayda okunan Battal menkıbelerinden dolayı ona büyük bir ilgi ve sevgi duymaktadır. Bu kadın, bir gece Seyyid Battal Gazi'yi rüyasında görerek buraya gelir. Ara tırma yaparken bir ara toprak yarılar ve bir kapı belirir, yedi basamaklı bir yoldan geçer. Burada

Battal Gazi'nin, silahlanmış bir vaziyette önünde durdu unu görür. Daha sonra buraya bir anıt mezar yaptırır.

Ba ka bir kaynakta, K. Wulzinger'in söyledikleri ise bu menkıbeyi tamamlar niteliktedir. Ona göre de Alaeddin'in annesi Sultan Hatun rüyasında Battal Gazi'yi görür. Battal ona •Gel ve üzerime bir türbe yaptır.Ž der. Bu rüya üzerine, buraya bir türbe, türbenin yanına da bir cami ve tekke yaptırır.

Bu olaylar Anadolu Selçuklularının güçlenme yıllarına rastlamaktadır. Bu yüzden Battal Gazi türbesine mescit, imaret, hamam gibi yeni yapılar eklenerek burası bir külliyeye dönü türülür. Böylece buranın i levseli i daha da artar. Ayrıca Ümmühan Hatun'un, öldükten sonra vasiyeti gere ince Konya'dan getirtilerek buraya gömülmesi, buranın bir yandan inanç merkezi olarak önemini artırırken bir yandan da batı yönündeki Türk ilerleyi inin bir üssü , slamla ma yayılmasının da manevi bir güç merkezi olmasını sağlar.

Bekta ilik ve Battal Gazi

Bekta iler ve sonradan Alevi topluluklar da tşpkş Sünni tarikatlar gibi Battal Gazi•ye çok büyük bir önem atfetmi lerdir. Vilayet-name•ye göre Hacş Bekta -ş Veli, Seyyid Battal Gazi•yi ilk ziyarete geldi inde sandukasına yakla arak onu selamlamış , Battal Gazi•de onun selamsına •Aleyküm selam ey ilim ehriž diyerek mukabelede bulunmu tur.

Kalabalşk bir grupta buraya gelen Hacş Bekta -ş Veli burada bir süre kalmış , ayinler düzenlemi tir. Bu durum Alevi-Bekta i topluluklarşnşn arasında Battal Gazi•ye ve külliyyeye duyulan ilgi ve ba lışış ş geni ölçüde artırmış , burasş bilhassa Osmanlı ça şnda çok önemli bir Bekta ilik merkezi olmu tur.

te bu ziyaretten sonra Battal Gazi, bu inanç gruplarşnşn da gazi-veli olarak kabul ettikleri bir isme dönü mü , Battal Gazi Türbesi bir ziyaretgah halini almış tır. Burada bu inançlara ili kin kimi ritüeller sergilenmi , ziyaret ve anma merasimleri yapılmış tır. Bu gelenek günümüzde de devam etmektedir.

Edebiyatıta Battal Gazi

Her büyük kahraman gibi Battal Gazi de edebiyatşn konusu olmu , hatta onun adşnş ta şyan bir tür do mu tur. Battalname adşnş ta şyan hikaye tarzşndaki bu tür eserlerde onun hayatşna ili kin ayrıntılış bilgilere rastlanır. Hem Arap edebiyatşnda hem de Türk edebiyatşnda örnekleri görülen bu eserlerden ikisi çok me hurdur. Bunlardan ilki mensur bir eser olup Zatü•l-himme (halk arasında söyleni iyle Zülhimme) adlış Arapça bir eser örnek alıñnarak yazılan Battalname•dir. Di eri ise Darendeli Bekaai adşnş ta şyan bir air tarafşndan XVII. yüzyılışn ikinci yarışşnda yazılan manzum eserdir. Ayrşca halk arasında Menakşb-ş Gazavat-ş Seyyid Battal Gazi, Hikayet-i Seyyid Battal Gazi gibi isimler ta şyan hikayeler de mevcuttur.

Bu hikayelerde Battal Gazi•nin menkşbevi hayatş Anadolu•ya yerle en Müslüman Türklerin gözüyle anlatılışır. Bu menkşbeler, Emevi kaynaklı olmasına ra men, Anadolu•daki Alevi-Bekta i zümreleri tara fşndan da benimsenmi tir. Bu benimseme dolayşşıyla Battal Gazi•yi Alevi-Bekta i edebiyatşnda da görmek mümkündür. Pek çok air, onun hakkında manzumeler yazmış , sonraki zamanlarda ise bu kitaplardan ve iirlerden hareketle onun destansş hayatş roman konusu olmu tur. Bu eserler arasında Abdullah Ziya Kozano lu•nun ve Ziya akir•in •Battal Gaziž, Murat Serto lu•nun •Battal Gaziž, "Battal Gazi•nin O lu", "Battal Gazi•nin O lunun

ntikamşž, •Battal Gazi•nin Torunuž, Muharrem Zeki Korgunalp•in •Türk Kahramanş Battal Gaziž isimli eserleri örnek olarak söylenebilir.

Battal Gazi•nin hikayesi iir diliyle de i lenmi tir. Behçet Kemal Ça lar da manzum olarak bir Battal Gazi destanş kitabş yayşmlamış tır. Yine bilhassa Alevi-Bekta i edebiyatşnda Abdal Musa, Karacao lan, Kul Hüseyin; sonraki zamanlarda Dursun Durda , M. ükrü Efendi, Muharrem Kubat, Erci li A şk Ahmet Poyrazo lu, A şk Se"li, .Ali Sarar gibi airler tarafşndan Battal Gazi temasş iirler yazılışmış tır.

Türk sinemasş da bu konuya ilgisiz kalmamış ve ba rollerini genellikle Cüneyt Arkşn•şn oynadş ş •Battal Gaziž, •Battal Gazi•nin o luž gibi çok sayışda "Im çevrilmi tir.

Seyyid Battal Gazi Külliyesi

Külliye, XIII.yüzyılışn ba larşnda Seyyid Battal Gazi adşna yapıtışılmış türbe ve cami ile daha sonra eklenmi gibi tarihi yapılar toplulu undan olu ur. Üç uygarlık döneminin izlerini ta şyan külliyyede, türbe ve camiyi Anadolu Selçuklu sultanlarşndan I.Alaeddin Keykubad•şn annesi Ümmühan Hatun yapıtırmış tır (1207-1208). Osmanlılar döneminde ise külliye medrese, imarethane (a evi, fşrşn vb.), tekke, dergah gibi bölümler eklenmi tir (1511-1517). Külliyyede ayrışca Ümmühan Hatun, Çoban Baba, Ayni Ana, Mihalo lu Ahmet ve Mehmet Beylerin türbelerinin yanşnda kral kşzş Elenora•nşn (Battal Gazi•nin e i) mezarş ve kesikba lar odasş gibi bölümler vardır.

Kaynakça

- 1.Abdülbaki Gölpşnarlış, Vilayet-Name, nkşlap Yayşnlarş, stanbul 1995
- 2.Ahmet Ya ar Ocak, •Battal Gaziž mad. D A, c 5 (205-208-) stanbul 1992
- 3.Ahmet Ya ar Ocak, •Battal-Namež, mad D A, c 5 (206-208) stanbul 1992
- 4.Battal-Name, Hz. Necati Demir, Mehmet Dursun Erdem, Hece Yayşnlarş, Ankara 2006
- 5.Hasan Köksal, Battalnâmelerde Tip ve Motif Yapışş,Kültür Bakanlış ş yayşnlarş, Ankara 1984
6. İyas Küçükcan, Seyyid Battal Gazi Külliyesi ve Vakfş, Seyyid Battal Gazi Vakfş Yayşnlarş, Eski ehir (tarihsiz)
- 7.M.Fuat Köprülü, Türk Edebiyatş Tarihi, Ötüken Yayşnlarş, stanbul 1980
- 8.Mehmet Önder, ehirden ehre Anadolu, T. Bankasş Yayşnlarş, Ankara 1997
- 9.Muhiddin Aslanbey, Seyitgazi•nin Tarihçesi ve Seyyid Battal Gazi•nin Hayatş ve Bazş Menkşbeleri, Eski ehir 1953
- 10.Nezihe Araz, Anadolu Erenleri, Özgür Yayşnlarş, stanbul 2000
- 11.Süleyman Faruk Göncüo lu, stanbul•un İkleri ve Enleri, Eminönü Belediyesi Yayşnlarş, stanbul 2004
- 12.Tarihi, Kültürü, Turizmi ve Folklorü ile Seyitgazi, Komisyon, Seyitgazi Kaymakamlış ş yayşnlarş, Ankara 1992
- 13.Türk Dili ve Edebiyatş Ansiklopedisi, c. 1 Dergah Yayşnlarş, stanbul 1977
- 14.Ya mur Say, Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi, Su Yayşnlarş, stanbul 2006
15. Yeni Türk Ansiklopedisi, c. 1 Ötüken Yayşnlarş, stanbul 1985